

Meštane je u julu zaprepastilo iznenadno aktiviranje gradnje na lokacijama od kojih je, verovali su, investitor odavno odustao. Prvi ugovor o koncesiji na Čestogazu, Ljubaštici i Crnji je, naime, potpisan još 2008., a dozvola za gradnju izdata 2011. godine. Pošto do gradnje nije došlo (iako su oba dokumenta više puta menjana), Vlada je 2016. naložila Ministarstvu ekonomije da preduzme korake za raskid ugovora.

Aktivisti i meštani sela Rečine su zaustavili radove na izgradnji mini hidroelektrane (MHE) na Skrbuši kod Kolašina. Skrbuša je jedna od reka na kojima je gradnja MHE počela proteklih meseci, dok je javnost bila okupirana pandemijom koronavirusa i pripremama za parlamentarne izbore. Tada su napadnute i reke Čestogaz, Ljubaštica i Crnja, koje teku kroz Park prirode Komovi. Zajedno sa Skrbušom one spadaju u životvorne pritoke reke Tare, dela svetske baštine prirodnih dobara koju štiti UNESCO.

Investitori u mini hidroelektrane u Crnoj Gori, bliski partneri prijašnje vlasti, žure s njihovom izgradnjom zbog sumnje da im nova vlada baš neće biti tako sklona. Mještani se zasad ne mogu pouzdati u novu vlast već jedino u vlastita tijela kojima nastoje spriječiti izgradnju.

Na pritokama Tare su se letos iznebuha pojavile cevi. Meštani jedne od pogodjenih mesnih zajednica, Bara Kraljskih, su na to odgovorili protestom i blokiranjem pristupnih puteva. Time su sprečili firmu Dekar da iskoristi pometnju i uništi rečicu Čestogaz bez koje meštani, kako kažu, "mogu da se obese".

Rečinjani ovih dana tvrde da investitor MHE na Skrbuši, Hydro Logistics, pokušava da radove planirane da traju do 2022. završi u najkraćem roku - drugim rečima, pre konsolidacije novih vlasti i moguće zabrane malih derivacionih hidroelektrana, kojoj se meštani i aktivisti nadaju i na koju su višekratno pozivali. U pitanju bi mogla biti labudova pesma dosadašnje politike subvencioniranja malih derivacionih hidroelektrana u Crnoj Gori. Kako objašnjava Aleksandar Dragičević: "Borba za crnogorske rijeke ušla je u svoj poslednji stadijum. Smjenom vlasti koja je omogućila ucjevljenje desetina crnogorskih rijeka koncesionari su izgubili najvećeg saveznika i razumiju da će buduća vlast uvesti moratorijum na gradnju novih MHE. To se nalazi u programima sve tri koalicije koje će formirati novu Vladu".

Zbog toga su, smatra Dragičević, koncesionari u prethodnih mesec dana ubrzali aktivnosti na izgradnji novih MHE, kako bi iskoristili poslednju šansu za lakim bogaćenjem nauštrb prirode i građana. Međutim, kako dodaje: "Mještani podkomovskog kraja odlučni su da ne dozvole investitorima da ostvare ovu zamisao, i da sačuvaju svoje rijeke, prirodu i tradiciju". Da bi do zabrane izgradnje MHE u CG zaista moglo doći indicira i skorašnja poseta Dritana Abazovića Barama Kraljskim. Građanski pokret URA, čiji je Abazović predsednik, jedina je

crnogorska stranka koja je članica Zelenih Evrope, a rešavanje ekoloških problema bila je i značajna tačka predizborne kampanje koalicije “Crno na bijelo”.

“Buduća vlast treba da raskine sve koncepcije za MHE i trajno da zabrani gradnju MHE. Ako tako ne bude, ne bilo ni Vlade. Mi smo već pokrenuli jednu inicijativu prema Zelenima u Evropskom parlamentu da pomognu u izradi dokumenta, koji bi trebalo da ide u suzbijanje gradnje MHE. Svaka gradnja MHE je korupcija sama po sebi”, izjavio je tada ključni akter novih vlasti, po navodima Vijesti.

Pravne prepreke

Dok su radovi na Čestogazu, Ljubaštici i Crnji sprečeni, investitor je, nažalost, od dela meštana Rečina nedavno pridobio saglasnost za izgradnju MHE u zamenu za obećanje da će im asfaltirati tri kilometra puta, popraviti makadamski drum do groblja, “ispraviti krivinu kod lokacije Galerija” i zaposliti “određen broj radnika” iz sela. Ostali meštani i aktivisti, međutim, ne samo što osuđuju takvu “prodaju životne sredine”, već je smatraju i besmislenom podvalom. Obećani put, tvrdi aktivista Denis Mekić u obraćanju putem društvenih mreža, može da posluži samo investitoru; lokalna klima čini asfaltiranje neodrživim, a pomenuta Galerija je geološki lokalitet i stanište medveda koje se ne sme dirati. Isti video snimak otkriva i razmere posvećenosti vlasnika koncesije zapošljavanju domaće radne snage: poslednji zatečeni radnici na vodozahvatu bili su iz Turske.

Dok su aktivisti pokazali razumevanje za angažovane radnike, isprativši ih sa gradilišta na njihovom materinjem jeziku i ponudivši im prevoz, prema uticajnom investitoru nisu bili tako blagi. Vasilije Ivanović, meštalin Rečina, je predstavniku Hydro Logistics saopštio da su, što se tiče Rečinjana, radovi zaustavljeni, a da je, po njihovom mišljenju investitor tu došao samo da ruši i krade. “Vi uništavate nečija imanja, dedovinu; ovo nije rijeka, ovo je krvotok Rečine”, objasnio je Ivanović tokom blokade vodozahvata.

Za oštećenje privatne imovine je optužen i Dekar, protiv kog je meštanka Bara Kraljskih, Vera Mićović u julu pokrenula sudski postupak. Ispravnost dokumentacije kojom raspolažu investitori višekratno je dovođena u pitanje. Tako je Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu za MHE na vodotoku Crnja, trećoj među pomenutim rekama, neusaglašen sa podacima Republičkog Zavod za zaštitu prirode do te mere da među (sic!) 850 zaštićenih vrsta sa terena prepoznaje jednu. Uz to, isti je Elaborat i zastareo.

Vlasnik Dekara, Momčilo Miranović, uporno tvrdi da je sa pravne strane sve u redu, objašnjavajući da je Agencija za zaštitu životne sredine u julu 2019. izdala rešenje po kom procena uticaja na životnu sredinu nije neophodna, budući da se radi o postrojenju instalisane snage manje od 1MW. U pitanju je pravna začkoljica sa kojom se bore protivnici

izgradnje MHE širom regiona. Ova odredba je, primera radi, dovela do toga da Kutska reka bude potpuno sahranjena u čak 4 “male” hidroelektrane. Da bi dokazao svoja prava Miranović se poziva i na ozloglašeni Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata iz 2017. godine

Međutim, ne samo što je pomenuti Zakon, koji je omogućio nezapamćenu centralizaciju planiranja prostora u CG, koncentrisanje moći i profita od eksploatacije prostornih resursa, predmet višegodišnje kritike stručnjaka i (opozicionih) lokalnih samouprava, već u ovom slučaju ni takvo krnje pravo nije na strani vlasnika koncesije. Naime, Miranović je koncesiju za tri sporne MHE dobio davne 2008., ali je Prostorni plan CG donesen iste godine predvideo da područje kojim teku Crnja, Ljubaštica i Čestogaz obuhvati u međuvremenu (2019. godine) proglašeni Park prirode Komovi. Zbog toga, po rečima stručnjaka, nijednim prostornim planom nižeg reda formalnopravno nije mogla da se odobri potencijalno destruktivna investicija poput izgradnje MHE.

Okorjeli investitori

Investitori se, nesumnjivo, neće lako dati, jer su na kocki ozbiljni materijalni interesi. Kako je tokom Regionalne konferencije o malim hidroelektranama održane sredinom 2018. u Podgorici objavila crnogorska Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (NVO MANS): “(U) periodu od 2014-17. firme u CG koje grade MHE su državi za koncesije platile 12 puta manje u odnosu na subvencije” koje su prihodovala. Potonje čine više od polovine prihoda vlasnika MHE u Crnoj Gori u istom periodu, odnosno 4.7 od 9 miliona evra.

Prema tadašnjoj izjavi Ines Mrdović, koordinatorke za istraživanja NVO MANS: “Domaćim, privilegovanim pojedincima je omogućeno da grade male HE i vjetroelektrane i to po privilegovanim uslovima”. Oni koji investiraju u obnovljive izvore energije u CG neretko su, naime, u prijateljskim i rodbinskim vezama sa istaknutim ličnostima iz vlasti. Tako su mediji u maju 2020. otkrili da se za izgradnju MHE na Skrbuši sin aktuelnog predsednika, Mila Đukanovića, zadužio četvrt miliona evra. Preciznije, Blažo Đukanović je založio poslovni prostor u prestonici na ime kredita namenjenog firmi Hydro Logistics, čiji je suvlasnik. Neravnoteža moći između državnih institucija zaduženih za zaštitu životne sredine i organa zaduženih za izdavanje građevinskih dozvola i koncesija je slična kao i u ostatku regiona – s tim što se one u Crnoj Gori, paradoksalno, nalaze pod okriljem istog ministarstva, Ministarstva održivog razvoja i turizma (MORT).

Na spisak neopravdanosti izgradnje MHE u CG dodajmo i to što, sa 33% struje koja se dobija iz obnovljivih izvora energije (OIE) Crna Gora zapravo odavno zadovoljava kriterijume Evropske Unije, koja je 2005. zahtevala od zemalja članica i potencijalnih članova da imaju

bar 27% elektroenergije dobijene iz OIE. Na osnovu tog zahteva je pre petnaestak godina i počelo uvođenje feed-in tarifa za MHE, koje su se pokazale štetnim u svim aspektima. Evropska unija je u međuvremenu odustala od subvencija za proizvođače struje iz OIE i malih derivacionih hidroelektrana, a Evropska komisija je nedavno pozvala zemlje zapadnog Balkana da učine isto.

Zasad je, međutim, samo Predstavnički dom BiH započeo proceduru uvođenja zabrane za MHE na čitavoj državnoj teritoriji, dok su u ostalim zemljama meštani i aktivisti još uvek primorani da se uz puno rizika sukobljavaju sa nedoslednm zakonodavstvom, neblagonaklonim sudstvom, moćnim “poslovnim ljudima” i građevinskim mašinama.

Terenska borba protiv MHE u Crnoj Gori proteklih godina je rasla srazmerno organizovanju u drugim delovima regiona i upućenosti javnosti u problematiku. Dok se krajem prošle decenije, kada su izdavane tridesetogodišnje koncesije i prve dozvole, nije ni znalo previše o MHE i feed-in tarifama, stanovništvo se od 2014., kada je prva MHE u CG izgrađena, uverilo u to da one sobom nose samo destrukciju i efikasnije povezano. Ključna pobeda aktivista ostvarena je, nakon dvogodišnje borbe, na jesen 2019. na reci Bukovici kod Šavnika. Vlada je nakon toga napravila ustupak, raskinuvši 12 koncesionih ugovora i obećavši da će pojedine preispitati.

Po podacima Radija Slobodna Evropa, crnogorske vlasti su do sada potpisale ukupno 85 koncesionih ugovora za MHE, radi ih 24, gradi se 18; za dve se priprema planska dokumentacija a šest ih je u procesu izrade projektne dokumentacije. Po cenu ostavljanja stanovništva i stoke bez pitke vode i turističkih resursa one donose poslovično zanemarljiv procenat potrebne struje na nacionalnom nivou. Procenat struje dobijene iz MHE je, recimo, 2019. je bio oko 2% (nešto više od toga je prošle godine, na negodovanje građana, zbog subvencioniranja skočila i njena cena).

Dok se sve uspešnije međusobno povezuju, meštani ugroženih područja zasad su, čini se, mestimično nepoverljivi prema učesnicima parlamentarne borbe. Iako je Abazović u septembru primljen kao dobrodošao saborac, na nedavno održanim republičkim izborima njegovoj listi u ovom kraju nije otišao nijedan jedini glas. Kako je u julu izjavio predsednik MZ Bare Kraljske, pozivajući građane na odbranu reka: “Mi smo se samoorganizovali u odbrani ovih rijeka, jer ne branimo mi samo ove rijeke već sve crnogorske rijeke. Stavljanjem rijeka u cijevi, nama ovdje života nema”. Oni će zato sa Rečinjanima organizovati zajednički protest.

Izvor: bilten.org

Stanovnici Crne Gore pred bagerima, poslednji način odbrane rijeka